

Editie
LeiderschapsTop
#2024

10
succesverhalen
over open source

Opensourcewerken

December 2024

Interviews met onder meer

Oscar Koeroo
Opensourcewerken
maakt **software**
veiliger

Blogs van onder meer

Charlotte Schoonbrood
Vijf lessen voor
gemeentes die overgaan
op open source

Inhoud

Voorwoord	pag 3
De community in beeld I	pag 4
Opensourcowerken: veilig, efficiënt en transparant	pag 5
Wat zeggen de experts?	pag 12
Oscar Koeroo: Opensourcowerken maakt software veiliger	pag 16
10 succesverhalen van open source	pag 18
Opensourcesoftware is als een fiets	pag 20
Open source als kant-en-klaar product	pag 21
Vijf lessen voor de gemeentes die overgaan op open source	pag 22
Do's en don'ts	pag 23
De community in beeld II	pag 28
Fabels en feiten over open source	pag 29
De community in beeld III	pag 30
Voordelen van open source	pag 31

Interviews met onder meer

Melanie Rieback

Cybersecurity is geen zwarte magie | pag 6

Manfred Zielinski

Meer digitale autonomie en innovatie door open source | pag 8

Léon Roeleveld

Open source gaat over samenwerken | pag 10

Bryan Furtado

Softwareontwikkeling met een ander uitgangspunt | pag 14

Charlotte Schoonbrood

Vijf lessen voor gemeentes die overgaan op open source | pag 22

Blogs van onder anderen

Voorwoord

Samen aan de slag met open source

De publieke sector staat voor een belangrijke keuze: houden we zelf de regie over onze digitale toekomst, of geven we die uit handen? Open source geeft ons de kans om de toekomst zelf vorm te geven, gebaseerd op wat wij belangrijk vinden.

Open source is meer dan idealisme

Als je open source nog steeds associeert met zolderkamertechnologie en altruïsme, dan is het tijd om je blik te verbreden. Open source gaat al lang niet meer alleen over idealen. Denk aan Android, Linux en Chrome – krachtige opensourcetechnologieën die zich al ruimschoots hebben bewezen. Ook nieuwe platforms als NextCloud, Mastodon en Peertube verdienen onze aandacht. En veel SURF-software is gebaseerd op open standaarden en open source. Zo wordt OpenConext zowel binnen de overheid (SSOnRIJK) als in het onderwijs (SURFconext) gebruikt.

Gericht in actie met visie en leiderschap

Wat open source is, weten we inmiddels dus wel. De focus ligt nu op hoe we het gaan aanpakken. Dat vraagt om visie en leiderschap. Keuzes maken die in het begin extra inspanning kosten, maar die ons minder afhankelijk maken van dominante marktpartijen en onze digitale soevereiniteit versterken. En als we samenwerken met marktpartijen, moet dat onder duidelijke voorwaarden en vanuit een vraaggestuurde aanpak.

Open source voor autonomie, privacy en transparantie

Dit magazine laat zien dat de weg al voor ons ligt; we hoeven hem alleen nog te bewandelen. Open source is daarbij geen doel op zich, maar een middel om belangrijke waarden – autonomie, privacy en transparantie – te verankeren in de digitale wereld. Ook hier geldt: samen staan we sterker. Samen kunnen we zorgen dat onze digitale infrastructuur ons voorbereidt op de toekomst. Daarvoor hebben we leiders nodig die open source niet alleen omarmen, maar ook actie ondernemen. Laten we de handen ineenslaan en het ook echt gaan dóen.

Ron Augustus, Voorzitter raad van bestuur SURF

Opensourcwerken: veilig, efficiënt en transparant

Open source is een manier van werken waarbij de makers van systemen de broncode openbaar maken. Hierdoor kan iedereen de software bekijken en hergebruiken. De overheid volgt het beleid 'Open, tenzij': software van de overheid moet zoveel mogelijk open source zijn, behalve als er goede redenen zijn om de software niet openbaar te maken.

Open source: zo werkt het

Bij opensourcesoftware maken de makers de broncode openbaar. Iedereen kan de software bekijken, kopiëren, aanpassen of delen. Mensen kunnen voorstellen doen voor verbeteringen of toevoegingen. Dit kan over de broncode gaan, maar bijvoorbeeld ook over tekst of ontwerp. Opensourcesystemen hebben altijd een licentie waarin staat welke onderdelen je mag gebruiken en op welke manier.

Drie niveaus van opensourcwerken

Opensourcwerken kan op verschillende niveaus: van alleen de broncode openbaar maken tot actief samenwerken met een community.

Openbaar maken: De bouwers maken de broncode openbaar, maar reageren niet op feedback. Anderen kunnen onderdelen van de software gebruiken en ervan leren.

Feedback verwerken: De bouwers maken de broncode openbaar, bekijken feedback en reageren erop. Zo kunnen de bouwers gebruikmaken van inzichten van anderen. Ze gaan niet actief op zoek naar feedback.

Actief samenwerken: De bouwers maken de broncode openbaar, en zoeken actief naar feedback. Ze zorgen voor een actieve community waarin ze het gesprek aangaan met gebruikers en experts. Zo verbeteren de makers het systeem en stemmen ze het goed af op wat de gebruikers willen.

Hoe intensiever de manier van opensourcwerken, hoe meer open source oplevert. Klein beginnen en later uitbouwen is een haalbare, effectieve en motiverende strategie.

1

2

3

4

5

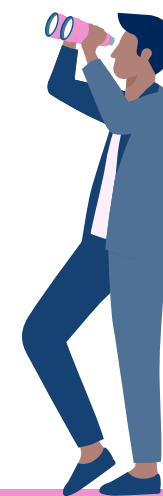
6

- 1 en 2. Deelnemers van FOSS4G BE+NL 2024, event over opensourcesoftware voor geografische data
 3. OSPO (Open Source Program Officer) van de Belastingdienst op OSPology, februari 2024
 4. Medewerkers OpenEdu over autonomie en eigenaarschap in onderwijs, PublicSpaces, juni 2024
 5. Panelgesprek PublicSpaces, hoogleraar Reijer Passchier, directeuren Eefje Cuppen en Marleen Stikker, door PublicSpaces (CC-BY 4.0)
 6. Zaal in gesprek tijdens conferentie PublicSpaces, door PublicSpaces (CC-BY 4.0)

Melanie Rieback, medeoprichter en CEO van Radically Open Security, aan het woord

Cybersecurity is geen zwarte magie

“Het werd voorpaginanieuws. Ik kreeg honderden e-mails, van liefdesbrieven tot doodsbedreigingen.”

MMelanie Rieback, medeoprichter en CEO van Radically Open Security, heeft een unieke aanpak in cybersecurity. Wat is haar visie op non-profit ondernemerschap, transparantie en de kracht van open source? “Dure consultants werken met precies dezelfde opensourcetools als iedereen, maar dat mag je niet weten.”

Radicaal anders en radicaal open

Radically Open Security is radicaal anders en radicaal open. Eigenlijk precies zoals medeoprichter en CEO Melanie Rieback zelf. Radically Open Security test de cyberweerbaarheid van klanten, geeft securitytrainingen en wordt ingeschakeld bij cyberaanvallen. Alles gebeurt zo transparant mogelijk en de ontwikkelde software wordt open source online geplaatst. Daarnaast draagt het bedrijf negentig procent van alle winst af aan stichting NLnet, dat een open internet voor iedereen als missie heeft.

Van biologie naar informatica

De ouders van de oorspronkelijk Amerikaanse Riebeck werkten allebei bij Bell Labs in Florida, dus de ICT is er met de paplepel ingegoten. Toch begon ze een studie biologie aan de Universiteit van Miami. “Op Amerikaanse universiteiten heb je een breed bachelor-curriculum en zo volgde ik daar mijn eerste vak informatica. Dat vond ik écht leuk. Ik kreeg een baan bij het Human Genome Project

aan MIT, waar ik werkte aan het in kaart brengen van het menselijk genoom. Heel interessant, maar eigenlijk wilde ik ook reizen. Zo kwam het dat ik op de Dam in Amsterdam de millenniumwisseling vierde. Terug in de VS wilde ik de Nederlandse taal leren en hoorde ik dat ik een masteropleiding informatica kon doen aan de TU Delft. Toen ik het mijn ouders vertelde, waren ze woedend: je gaat wáárheen?!”

Virus als voorpaginanieuws

Na haar studie kreeg Rieback een promotieplek aan de VU. Daar creëerde ze het eerste RFID-virus om gaten in de beveiliging aan te tonen van deze technologie, die onder meer in paspoorten zit. “Het werd voorpaginanieuws. Ik kreeg honderden e-mails, van liefdesbrieven tot doodsbedreigingen.” Na een periode waarin ze onder meer werkt als universitair docent aan de VU, gaat Melanie aan de slag als hoofdonderzoeker in het cybercrime-team van ING. “In die tijd werd de bank slachtoffer van een DDoS-aanval. Alle systemen waren offline. We schakelden een cybersecurity-consultancybedrijf in. Daar kwamen de consultants, in pak en das. Ze zeiden: wij zijn de experts, *stand back*, we lossen alles voor jullie op.”

Consultants creëren illusie

“Ik zei: als jullie zo goed zijn, kan ik vast veel van jullie leren. Maar ik mocht niet meekijken. Ze gooiden logfiles weg en deden er alles aan om hun werk verborgen te houden. Ik heb uiteindelijk fysiek over hun schouder staan gluren. Natuurlijk werken zij met precies dezelfde opensource-tools als iedereen, maar ze willen niet dat je dat weet. Ze creëren de illusie dat cybersecurity een soort *black*

magic is: alleen zij kunnen het en daarom moet je ze steeds weer inhuren. De arrogantie! Als de bank gehackt wordt, gaat het niet om de bank, het gaat om alle klanten van wie de gegevens op straat liggen.”

Geen bedrijf, maar een beweging

Riebeck stapt op bij ING om Radically Open Security te starten. “Ik wilde mijn bedrijf anders maken, een not-for-profit business. Ik ging naar een start-up incubator, maar ik vond het een rare ervaring. Ze zeiden bijvoorbeeld dat je doel moet zijn om je bedrijf te verkopen. Dat wilde ik helemaal niet. Toen ik in het traject moest pitchen voor durfkapitalisten, vertelde ik dat ik negentig procent van mijn winst ging doneren aan een goed doel. Een van de investeerders zei: of je bent gek, of je bent een genie. Een ander zei: je start geen bedrijf, je start een beweging. Iedereen verklaarde me voor gek, maar in het tweede jaar waren we winstgevend.”

Duurzaam economisch model

Inmiddels is Rieback met haar bedrijf tien jaar en vele innovatie- en vakprijzen verder en heeft ze ruim een miljoen euro aan NLnet geschonken. Ze adviseert nu ook zelf startende ondernemers en ze geeft colleges aan de UvA over het duurzame economische model: Post Growth Entrepreneurship. “Winst onttrekken aan mijn bedrijf om een Porsche te kopen, is onnodig én slecht voor de onderneming. Je hebt dan minder geld voor research & development, het goed betalen van je medewerkers en het verlagen van de prijzen voor je afnemers. Kosten worden afgewenteld op de maatschappij en het milieu.”

Manfred Zielinski, projectmanager digitale gemeenschapsgoederen bij het ministerie van BZK, aan het woord

Meer digitale autonomie en innovatie door open source

Manfred Zielinski is projectmanager digitale gemeenschapsgoederen (digital commons) bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Zijn opdracht: een aantal opensourceprojecten bestendigen binnen de overheid. Hij werkt onder andere aan de introductie van het socialmediaplatform Mastodon voor de overheid en aan de burgerparticipatietool Polis.

Introductie in de opensourcewereld

Zelf is Manfred zijn hele carrière al actief in open source. Hij kreeg er voor het eerst mee te maken tijdens zijn studie. “Ik werkte tijdens mijn studie aan de Erasmus-universiteit bij een klein onderzoeksinstituut van een Amerikaanse professor, die onderzoek deed naar zakendoen op het internet. Destijds was dat nog iets nieuws. Ik beheerde op dat onderzoeksinstituut een lab met Apple-computers en installeerde de eerste Linux-servers van de universiteit. Een geweldige ervaring waarbij ik veel heb geleerd over opensourcewerken. Ook heb ik mijn scriptie geschreven over hybride opensource-strategieën voor bedrijven. Na mijn studie ben ik bij de

universiteit blijven werken als IT-manager en hebben we Linux op veel meer plekken uitgerold.”

Open, tenzij

“Een pluriform IT-landschap is heel belangrijk. Daarmee bedoel ik dat het mogelijk moet zijn om verschillende systemen te gebruiken. We hebben nu binnen de overheid een soort monocultuur die is gebaseerd op Windows en alle producten die Microsoft aanbiedt. Meer variatie is niet alleen gezond, het maakt je ook onafhankelijker, autonomer. Je kunt dan bijvoorbeeld makkelijker kiezen voor alternatieven als het misgaat. Het maakt je ook minder kwetsbaar als overheid, en het stelt je in staat om te innoveren.

Als je software gaat inkopen of software gaat ontwikkelen, moet je goed op de hoogte zijn van alle kaders en richtlijnen die daarvoor gelden. ‘Open, tenzij’ is er daar één van: je kiest bij inkoop van software – als de beschikbare opties even geschikt zijn – voor een opensource-alternatief. Tenzij er hele goede redenen zijn om dat niet te doen, maar dat moet je wel kunnen uitleggen. Kies je ervoor om zelf software te ontwikkelen, dan doe je dat op een opensourcemanier. Als projectmanager moet je dit soort beleidsuitgangspunten kennen en toepassen.”

Digitale autonomie

Zielinski zou graag aan de slag gaan met een alternatief voor de huidige digitale Windowswerkplek. “Het zou mooi zijn als we daar een opensource-alternatief voor kunnen ontwikkelen dat ook echt breed gebruikt kan worden. In bijvoorbeeld Duitsland en Frankrijk werkt de overheid al aan een opensourcewerkplek. We kijken heel goed naar wat ze in die landen doen en wat wij daarvan kunnen leren. Door de steeds groter wordende afhankelijkheid van de grote techbedrijven, groeit de behoefte aan een alternatief. We willen als overheid makkelijk kunnen overschakelen op een alternatief als er iets fout gaat. Dat kunnen we nu nog niet en dat maakt je heel kwetsbaar. Ik denk dat we ons als overheid de komende jaren meer zouden moeten gaan richten op digitale autonomie om de kwetsbaarheden te beperken.”

Innovatie

“IT’ers kennen open source,” zegt Zielinski. “Ik durf wel te zeggen dat 80 of 90 procent van de tools die in de backend gebruikt worden tegenwoordig op

de één of andere manier open source is. IT’ers zijn het gewoon gewend, ze bouwen met open source verder op innovaties. Elke bijdrage leidt tot nieuwe vooruitgang en samenwerking.

Aan de frontend zien we een beweging naar de cloud. De nieuwe generatie groeit hiermee op en gebruikt dit veel tijdens hun opleiding. Na hun opleiding belanden ze bij de overheid in een voor hen ouderwetse werkomgeving waar ze geen benul van hebben. Inclusief alle ergernissen en beperkingen die ze ervaren. Dus ik denk dat het belangrijk is dat we een moderne werkomgeving ontwikkelen. Bij voorkeur gebaseerd op open source, open standaarden en open data. Hierdoor kunnen we blijven innoveren.”

Informereren en handhaven

Volgens Zielinski helpt het om inkopers en anderen die beslissingen nemen over software-aanschaf en -ontwikkeling goed te informeren. “Je ziet dat de afspraken die er zijn voor inkoop en aanbesteden niet altijd goed worden toegepast. Leer mensen hoe ze de regels in specifieke situaties kunnen toepassen en hoe ze hun opdrachtgevers kunnen adviseren. Ik denk ook aan een community bieden waar ze terecht kunnen met vragen. Dan ervaren mensen ook dat ze er niet alleen voor staan. Misschien is een betere handhaving van de regels ook nodig. Je kunt een systeem inrichten waarbij gericht gekeken wordt of er is voldaan aan de regels voor open source. Het gaat om bewustzijn van open source binnen het hele CIO-stelsel bij de Rijksoverheid.”

“Open source maakt je minder kwetsbaar als overheid”

Open source gaat over samenwerken

Léon Roeleveld, Open Source Program Officer (OSPO) bij UWV, aan het woord

Toen Léon Roeleveld begon als Open Source Program Officer (OSPO), trof hij een organisatie aan waar open source nog niet echt op het netvlies stond. Er was bijvoorbeeld geen beleid en open source werd niet meegewogen bij beslissingen over softwareontwikkeling. “Dat begint te kantelen. Ik heb me voorgenomen om dit jaar het fundament te leggen, dus beleid en veiligheid goed te regelen,” zegt Roeleveld.

Open source is net zo veilig als closed source

“Begin dit jaar ben ik als OSPO aan de slag gegaan. Ik ben gaan praten met mensen binnen en buiten UWV. Over wat je moet vastleggen in beleid bijvoorbeeld. En over veiligheid. Eén van de grootste misverstanden die ik tegenkom is dat open source niet veilig is. Dat klopt gewoon niet: open source is net zo veilig als closedsource-software, omdat een hele gemeenschap wereldwijd meekijkt naar de code en die aanpast als die fouten bevat.”

OSPO's laten organisatie profiteren van open source

Wat doet een OSPO nou eigenlijk, wat houdt de functie in? Volgens Roeleveld gaat het erom dat hij als OSPO de organisatie in staat stelt om open source in te zetten. “Als ik het plat sla: het is mijn taak om ervoor te zorgen dat UWV optimaal kan profiteren van open source. Daar heb ik wel allerlei partijen voor nodig, die soms extra inspanningen moeten doen. Maar mijn collega's staan erg positief tegenover open source, daar moet ik ze echt complimenten voor geven. De tijd is rijp voor opensourcowerken, het is volwassen geworden.”

Met vergelijkbare organisaties samen software ontwikkelen

Volgens Roeleveld heeft UWV alle ingrediënten om succesvol te worden in de toepassing van open source. Hij noemt de complexiteit van de hard- en software-infrastructuur. “Die kunnen we zelf niet gemakkelijk even aanpassen. Maar we hebben wel heel gedreven softwaredevelopers. En we werken samen met andere grote organisaties die al veel verder zijn in open source, zoals de Belastingdienst en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Wij hebben bijvoorbeeld voor een deel hetzelfde type processen als de Belastingdienst. Dan kunnen we daarvoor misschien ook wel samen de software ontwikkelen en onderhouden. Het is echt hoog tijd dat de overheid gaat denken over een eigen opensourceportfolio. Er zijn zoveel dingen die we samen kunnen bouwen. We hebben veel meer met elkaar gemeen dan we denken.”

Open source bevordert innovatie en samenwerking

Roeleveld zou het een goede ontwikkeling vinden als de overheid minder afhankelijk wordt van grote softwareleveranciers als Microsoft en Oracle. “Dat

wil niet zeggen dat we daar helemaal vanaf moeten. Maar in Europa streven we wel naar een vorm van digitale soevereiniteit. Natuurlijk is open source niet het wondermiddel dat alles oplost. Maar het bevordert wel innovatie en samenwerking. Open source gaat over samenwerken. Bijkomend voordeel is dat het je organisatie aantrekkelijk maakt voor jong talent. Als wij als organisatie laten zien dat we actief zijn met het bouwen van gave producten op een opensourcemanier, dan zijn we een interessante werkgever voor de jonge talenten.”

Kansen voor de overheid

“Eigenlijk,” zegt Roeleveld, “zijn er weinig goede argumenten om niet open source te werken. Het maakt je minder afhankelijk, het is flexibel, het is minder duur, innovatief en het is veilig, om maar een paar argumenten vóór te noemen. Je moet gewoon de juiste hulp vragen en er dan voor gaan. Wat je nodig hebt is iemand met lef die zegt: ‘en nu ga ik het helemaal anders doen.’ Ik hoop dat het nieuwe kabinet dat oppakt. Er liggen zoveel kansen voor de overheid om te profiteren van opensourcowerken.”

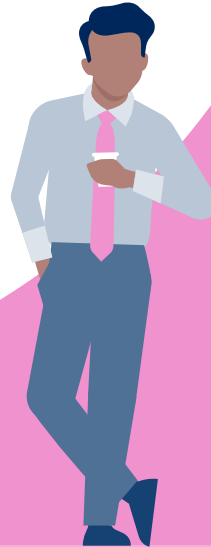
“De tijd is rijp voor opensourcowerken”

Open source maakt we ndbaar en trekt jong talent aan

“Over 10 jaar zou de overheid digitaal soeverein moet kunnen zijn”, zegt Roeleveld. “Dan moeten er wel mensen zijn die initiatief durven te nemen. Veel mensen zitten wel comfortabel, maar de wereld buiten verandert. En dat gaat veel sneller dan onze organisaties nu aankunnen. Daarom moet je als overheid veel wendbaarder zijn. We kunnen beginnen binnen de overheid, met alle overheidsorganisaties samenwerken aan softwareontwikkeling en een eigen opensourceportfolio. En wat ik nog een keer wil benadrukken: moedig open source in je organisatie aan. Stel een OSPO aan, zorg dat de spelregels duidelijk zijn. Met open source laat je zien dat je als overheid innoveert, dat trekt jong talent aan. En voor de CIO's een oproep: denk na over een opensourceportfolio voor Nederland.”

Wat zeggen de experts?

Toonaangevende nationale en internationale sprekers laten tijdens de Open Source LeaderschapsTop hun licht schijnen over cruciale vraagstukken en innovatieve oplossingen, om zo tot een gezamenlijke actieagenda te komen. Wat is hun visie op opensourcewerken?

Nathan Ducastel

Directeur-bestuurder VNG Realisatie

“Digitalisering verandert onze samenleving in hoog tempo. Gemeentes laten hun dienstverlening hierop aansluiten door samenwerking en innovatie. Open werken en open standaarden zorgen voor transparantie, controleerbaarheid, vertrouwen in besluitvorming en ze versterken onze digitale en democratische waarden.”

Ferry Brasz

CIO Provincie Zeeland

“De voordelen van open source zijn duidelijk. Wat nu nodig is, is een actieve benadering: geef enthousiaste medewerkers tijd en ruimte om deel te nemen aan de opensourcecommunity en opensource-evenementen, of zelf bijeenkomsten te organiseren. Dat brengt positieve energie, versterkt relaties met andere organisaties en laat zien waar je als organisatie voor staat.”

Karim El Assal

Open Source Manager TNO

“Open source wordt vaak ingezet vanwege de gigantische kostenbesparingen. Maar opensourcewerken zorgt ook voor extra zichtbaarheid, een betere reputatie en vruchtbare samenwerkingen. Hoe pak je dit aan? Klein beginnen! Begin met software die nuttig is voor anderen. Doorloop het proces, leer en innoveer. Stap over die drempel.”

Dirk-Willem van Gulik

Founder Apache Foundation

“Er wordt gezegd dat je in de architectuur van een gebouw of een stuk software de structuur van een organisatie kunt zien. Hetzelfde geldt voor leiderschap bij open source: de manier waarop een organisatie omgaat met mensen en op de expertise van techneuten vertrouwt, bepaalt hoe effectief open source kan zijn.”

Melanie Rieback

CEO Radically Open Security

“Je moet goed nadenken over een inkoopbeleid waarmee opensource-ondernemingen kunnen groeien. Want datgene waar je je geld aan uitgeeft, vormt de wereld die je wilt bouwen. Als je je geld besteedt aan big tech, krijg je een wereld waar commerciële belangen heersen.”

Bob van Luijt

CEO Weaviate

“Open source is de laagste drempel naar software van hoge kwaliteit. Er is vaak een grote community van developers om in samen te werken en de technologie is transparant.”

Bryan Furtado, account executive publieke sector bij WeAreFrank!, aan het woord

Softwareontwikkeling met een ander uitgangspunt

Vier maanden werkt Bryan Furtado nu bij WeAreFrank!, een IT-bedrijf gespecialiseerd in IT-integratie en opensource-innovatie. Hij is onder andere verantwoordelijk voor de contacten met gemeenten en de Rijksoverheid. “Voor de overheid is het belangrijk om zo transparant en open mogelijk te werken,” zegt Furtado. “Daarbij hoort dat broncodes van software die de overheid laat ontwikkelen vrij beschikbaar zijn voor iedereen. De standaard bij ons bedrijf is dan ook opensourcewerken.”

“De broncodes van software die de overheid ontwikkelt, horen vrij beschikbaar te zijn”

Broncode vrij beschikbaar voor anderen

Een project dat gemaakt is voor één gemeente of ministerie kan als de broncode gepubliceerd is ook door anderen opgepikt worden. “De broncodes staan op GitHub, een platform waar allerlei soorten tooling op staan. Dat kan iedereen gewoon bekijken. Wij willen dat datgene wat we in opdracht maken als maatwerk voor één organisatie, daarna vrij beschikbaar is voor anderen,” aldus Furtado.

Van onbekend naar dé manier van werken

“Ik was gewend dat iedereen eigenlijk altijd op zichzelf werkte. Onder andere omdat mensen bang waren dat anderen er met hun product vandoor zouden gaan.” Omdat Furtado uit de closed source- en SaaS-wereld kwam, was het best een cultuurschok toen hij de wereld van open source leerde kennen. “Het was vooral onbekendheid waardoor ik aarzelde, maar al snel zag ik dat open source dé manier van werken was. Nu weet ik: opensourcewerken is gewoon softwareontwikkeling met een ander uitgangspunt. Grote organisaties willen snel kunnen schakelen met de community waarmee ze werken. Ze vertellen ons dat ze onze oplossing mooi vinden, maar dat ze ook met anderen willen kunnen praten die dezelfde software gebruiken. Vooral om van elkaar te leren. Dan kom je dus bij open source terecht.”

Open source past bij de overheid

“Toen ik vier maanden geleden bij WeAreFrank! kwam, merkte ik ook bij gemeenten die wil om

samen te werken en van elkaars ervaringen te leren. Als de ene gemeente het goed doet met een bepaald soort software, willen andere weten hoe zij het ook kunnen inzetten. Daarom past opensourcewerken volgens mij zo goed bij ze.” Ongeveer 10 tot 30 procent van de overheid gebruikt opensourcesoftware. Furtado zou het heel mooi vinden als dat over een paar jaar 50 tot 70 procent is. “Veel overheidsorganisaties willen die kant op. Om hen te helpen met die stap, moeten we kunnen laten zien dat open source goed werkt en succesverhalen delen. Dus we brengen gemeentes met elkaar in contact. En zo ontstaat een olievlek die steeds groter wordt.”

Past open source bij een commercieel bedrijf?

Hoe kan opensourcewerken aantrekkelijk zijn voor een commercieel IT-bedrijf? Volgens Furtado is het een misverstand dat opensourcewerken helemaal gratis is. “Je kunt de software gratis downloaden en installeren, dat klopt. Maar je moet het implementeren en beheren. Dat kun je natuurlijk zelf doen, maar dat kost je veel tijd en geld. Bedrijven zoals het onze besteden veel aandacht aan de dienstverlening op dat gebied. Dat is hoe we ons geld verdienen en waarop we concurreren. En de klant? Die is beter af: geen omkijken naar updates en goede, snelle dienstverlening door een bedrijf met kennis van de software.”

Oscar Koeroo, CISO bij het ministerie van VWS, aan het woord

Opensourcewerken maakt software veiliger

Een vierjarig jochie uit de Schilderswijk dat wat rommelt met de Apple-computer van zijn vader. Zo begon Oscar Koeroo zijn ICT-carrière. Nu is hij chieff information security officer (CISO) bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Dat betekent dat hij eindverantwoordelijk is voor de informatiebeveiliging van het hele ministerie. Oscar is een enthousiast pleitbezorger voor opensourcewerken.

Kennismaking met open source

Het Nationaal instituut voor subatomaire fysica Nikhef was voor Koeroo de leerschool voor opensourcewerken. Zijn collega's daar hadden aan de wieg gestaan van het world wide web. "Tijdens de lunch hadden we het bijvoorbeeld over hoe het internet was ontstaan. Ik leerde niet uit een boekje, maar van collega's die het zelf hadden meegemaakt! Alles wat ik daar maakte was publiek, direct te downloaden, te gebruiken en te kopiëren. Iedereen kon ermee aan de haal gaan, maar dat gebeurde nauwelijks. Als iemand het oppikte, leverde het juist een uitbreiding of verbetering op. Dan kwam ik erachter dat iemand ergens op een laboratorium in Chicago een

uitbreiding had gemaakt op mijn software. Best een kick!"

Open source zorgt voor betere software

Dat open source niet veilig zou zijn, is een hardnekkig misverstand. Volgens Oscar Koeroo is het tegendeel waar. "Je hebt toegang tot de broncode, waarin je kunt zien hoe een applicatie werkt. Het gedachtegoed achter open source is dat je gebruikmaakt van publieke middelen en dat wat je maakt dus publiek beschikbaar moet zijn. Samen delen, samen maken, samen bouwen en dat kunnen controleren. Dat zorgt voor betere kwaliteit, meer veiligheid en meer functies voor de software. Mensen reageren in eerste instantie vaak terughoudend: 'Maar dan kan iedereen alle fouten ontdekken.' Daarop heb ik maar één antwoord: ja, dat klopt. Geweldig toch!"

Het lijkt een paradox: als iemand weet hoe het werkt, hoe kun je het dan veiliger maken? Koeroo vergelijkt het met een slot op de voordeur. "Als je een cilinderslot doormidden zaagt, kun je iedereen uitleggen hoe dat slot werkt. Maar je hebt daarmee niet alle sloten in Nederland gekraakt, want je hebt de sleutel niet."

Een transparante toekomst

Koeroo hoopt dat opensourcewerken over 25 jaar de normale manier van werken is. "Waarom zouden we een website en een bepaalde tool 20 keer gaan ontwikkelen? Ik hoop dat we steeds meer componenten van elkaar kunnen lenen en onderhouden. En dat we dan ontdekken: hé, we kunnen ook samenwerken. Ook al zijn onze organisaties helemaal niet aan elkaar gelieerd."

Bij de Rijksoverheid is het uitgangspunt 'open tenzij'. Je daarvan bewust zijn, daar begint opensourcewerken mee. 'Open tenzij' is nog niet overal de manier van werken. "Het is niet altijd duidelijk waarom een broncode niet is gepubliceerd," zegt Koeroo. "Via een Woo-verzoek (Wet open overheid) is onlangs bijvoorbeeld de broncode van de DigiD-app gepubliceerd. Vraag je aan de mensen achter de schermen waarom ze het zelf niet eerder hebben gepubliceerd, dan is dit niet eenvoudig te beantwoorden. Het publiceren van de broncode werd en wordt nog niet altijd als voorwaarde in de contracten met leveranciers opgenomen. Ook wordt het niet opgevolgd wanneer de overheid eigenaar is. En

dat geldt trouwens niet alleen voor DigiD. We moeten als overheid onze middelen transparant kunnen laten zien en laten controleren. Dat biedt ook de mogelijkheid om bouwblokken te kunnen doorontwikkelen. Daar moeten CIO's (chief information officers) binnen de overheid actief op sturen."

Training en vertrouwen geven

Dat opensourcewerken een uitgangspunt is voor softwareontwikkeling bij de overheid weten ontwikkelaars vaak wel. Wat ze niet weten is: hoe doe ik dat dan, waar moet ik beginnen? Mensen trainen en het vertrouwen geven om open source te werken, daar begint het mee volgens Koeroo. "Open source betekent niet: gooi alles maar over de schutting. Het onderhoud van een project is en blijft essentieel voor succes. En het is ook niet zo dat je in één klap compleet anders moet gaan werken. Doe het gewoon geleidelijk, project voor project. Dat is veel minder spannend en werkt net zo goed."

"Iedereen kan alle fouten zien, geweldig toch!"

"Ook trainen helpt. Dat heb ik ervaren als lid van de kerngroep quantumveilige cryptografie voor de Rijksoverheid. Daar is een basistraining in ontwikkeling waarin mensen leren hoe ze infrastructuur quantumveilig kunnen maken. Zo'n basistraining zou ook enorm kunnen helpen om opensourcewerken een stap verder te brengen binnen de overheid. Onbekendheid met opensourcewerken houdt mensen nu vaak tegen, dus rijk de kennis aan! Hier ligt een mooie taak voor de CIO's en de technisch managers binnen de overheid."

10 succesverhalen van open source

Overheden werken al jaren met opensourcesoftware om problemen op te lossen en voordelen te behalen. Deze praktijkvoorbeelden laten het succes van open source zien.

1 DigiD bewijst dat... zelfs complexe code open kan

In de Wet open overheid (Woo) staat dat iedereen informatie mag opvragen over wat de overheid doet en waarom, met een Woo-verzoek. Crypto- en security architect Mendel Mobach diende zo'n verzoek in om de broncode van de DigiD openbaar te maken. En met succes. Het was geen makkelijke opgave: de broncode is oud en omvangrijk en de app verwerkt privacygevoelige informatie. Ook is de code pas na het ontwikkelen gepubliceerd, wat een stuk duurder en arbeidsintensiever is. Dat de code twee jaar later volledig open source is, bewijst dat broncode openbaar maken mogelijk is, zelfs in complexe situaties.

2 Signalen bewijst dat... ook lokale opensource-apps de grens overgaan

Signalen is de succesvolle opensourcesoftware van, voor en door Nederlandse gemeenten om meldingen van inwoners te ontvangen en af te handelen. Ook buiten de landsgrenzen is er inmiddels interesse: een gemeente in Denemarken heeft de app omarmd en gaat door met de ontwikkeling. Met de ideeën en uitbreidingen van de Denen kunnen we in Nederland ook weer ons voordeel doen. Dat is de kracht van open source!

3 De Europese Unie bewijst dat... open source de economie positief beïnvloedt

In 2018 is er in de Europese Unie 1 miljard euro geïnvesteerd in open source, wat leidde tot een economische impact van 65 tot 95 miljard euro. Een groei van 10 procent in bijdragen aan open source leidt volgens onderzoek van de Europese Commissie tot een groei van het bruto nationaal product van Europa van 0,4 tot 0,6 procent. Een belangrijke reden hiervoor is dat dezelfde software niet steeds opnieuw gebouwd hoeft te worden. Volgens de Harvard Business School scheelt dit wereldwijd zo'n 8,8 biljoen dollar.

4 Linux bewijst dat... belangrijke basissystemen open source kunnen

Organisaties met de zwaarste backend-systemen, waarin betrouwbaarheid en veiligheid cruciaal zijn – bijvoorbeeld bij banken en verzekeraars – kiezen vaak voor open source. Linux speelt al jaren een hoofdrol in die markt. Ook de basis van het internet draait op combinaties met Linux. Redenen: Linux is betrouwbaar en veilig, makkelijk verkrijgbaar én heeft een open structuur. Ook als desktopbesturingssysteem groeit de populariteit van Linux gestaag.

5 OpenStad en Polis bewijzen dat... open source zorgt voor makkelijke integratie

OpenStad is een opensourceplatform waarmee gemeentes interactieve websites kunnen maken voor burgerparticipatieprojecten. Polis is een open participatieplatform om consensus te bereiken bij complexe onderwerpen door dialoog mogelijk te maken. Polis werkt aan integratie met OpenStad, zodat gebruikers een drempelvrije overgang hebben tussen de ene en de andere app. Die integratie is mogelijk doordat beide opensource-apps uit losse onderdelen zijn opgebouwd.

6 XZ Utils bewijst dat... hacks snel opgelost worden dankzij open source

Ook opensourcesoftware is te hacken. Dat blijkt uit de malafide code die eerder dit jaar werd aangetroffen in de veelgebruikte applicatie XZ Utils. Het positieve nieuws is dat zo'n manipulatie in korte tijd wordt ontdekt en opgelost bij opensourcesoftware, omdat de hele wereld samenwerkt. Dit soort risico's houd je in de hand door als organisatie inzicht te vragen in de componenten van de softwarepakketten (SBOM) aan leveranciers, en gebruik te maken van CHAOSS-metrics. Het Nationaal Cyber Security Centrum helpt daarbij.

7 Apache Drill bewijst dat... je geld bespaart met open source

Software om gegevens uit meerdere databronnen samen te brengen (datavirtualisatie) is duur: aanschaf loopt vaak in de tonnen. De gemeente Sittard-Geleen maakte het opensourcepakket Apache Drill hiervoor geschikt en betaalde daarvoor eenmalig € 80.000. Plus jaarlijks € 12.000 voor dienstverlening van verschillende leveranciers. Zelfs in het jaar van ontwikkeling bespaart de gemeente dus al!

8 Gemeente Sittard-Geleen bewijst dat... samenwerken met meerdere leveranciers werkt

Overheden hoeven de dienstverlening voor software niet aan te besteden. Hierdoor kunnen ze verschillende marktpartijen inschakelen voor ondersteuning en doorontwikkeling van opensourcesoftware. De gemeente Sittard-Geleen laat zien dat dit werkt: in 2022 heeft de gemeente de dienstverlening voor twee opensourcesystemen ingekocht bij verschillende leveranciers. In de jaren daarna kwamen er nog zeker tien leveranciers bij. De gemeente werkt prettig samen met de verschillende leveranciers én andere gemeentes. Zo kan iedereen besparen en innoveren.

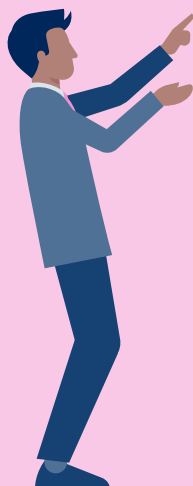
9 Corona-apps bewijzen dat... open source ontwikkelen snél kan

De beroemde en beruchte corona-apps CoronaMelder en CoronaCheck hebben laten zien dat tijdsdruk voor opensourcewerken geen belemmering is. Sterker nog, de hoge urgentie mobiliseerde een enorme community van honderden externe experts die meekeken hoe deze apps het beste gebouwd konden worden.

10 Bol.com bewijst dat... open source commercieel interessant is

Dat een opensourcestrategie niet alleen voor publieke organisaties van meerwaarde is, bewijzen grote Nederlandse bedrijven zoals Ahold Delhaize, Coolblue en Philips. Tien jaar geleden vertelde Bol.com al aan het Linux Magazine hoe opensourcewerken door Bol.com volledig was omarmd en ingeburgerd. Dankzij het opensourcewerken kunnen zij makkelijker integreren met apps van andere bedrijven, waar zijzelf en hun klanten van profiteren. De ontwikkelingen van deze bedrijven kun je volgen op hun GitHub-accounts.

Opensourcesoftware is als een fiets

Auteur: **Maurice Hendriks**,
senior CIO-Adviseur bij
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Om de wereldwijde visie op open source goed te begrijpen is het interessant om deze te spiegelen aan een ander open ecosysteem waar elke Nederlander bekend mee is en waar Nederland bekend om staat: de fiets.

Wat is een open ecosysteem?

Er is geen eenduidige definitie, maar open toegang, standaardisatie, samenwerking en transparantie worden als de belangrijkste kenmerken genoemd van een open ecosysteem zoals opensourcesoftware. Wat heeft dat te maken met een fiets? Ik leg het je uit.

Standaardisering: een fiets is een gestandaardiseerd product

Voor wielmaten, trappers, zadelpennen, tandwielen, kettingen en moertjes bestaan allemaal standaarden. Wil je een ander soort fiets? Dan kun je met de onderdelen variëren.

Modulariteit: een fiets is niet één product

Het is de samenstelling van alle onderdelen die het samen tot een fiets maken. Dat is bij de meeste dingen zo, maar er zijn maar weinig producten waarvan de onderdelen zo gemakkelijk te vervangen zijn – ook van een ander merk – als bij de fiets.

Beheer: ontwikkeling, verkoop en onderhoud zijn ontkoppeld

De producent van de fiets is meestal niet de partij die de fiets verkoopt en onderhoudt. Dat is namelijk meestal een van de ruim 2500 fietswinkels in Nederland. Door standaardisatie en modulariteit kunnen deze fietswinkels het overgrote deel van de fietsen in Nederland onderhouden.

Innovatie: mogelijkheden en doelgroepen veranderen

Kleine wijzigingen kunnen een groot effect hebben op de fietsbeleving. Neem een bakfiets: de basis is hetzelfde, maar door de bak voorop kun je kinderen, boodschappen of meubels meenemen. En met een elektrische motor is de fiets opeens veel toegankelijker voor oudere doelgroepen.

De markt reguleert zichzelf

Vooral gebruikers willen niet dat er een gesloten aanbod is waar het open ecosysteem de norm is. Dat zien we aan het faillissement van VanMoof: gebruikers hadden een app van VanMoof nodig om erop te rijden, de fiets bestond uit

specifieke VanMoof-onderdelen en als hij stuk ging kon alleen VanMoof hem repareren.

De gesloten markt van ICT

De fiets laat zien wat de kracht is van een open ecosysteem. Maar als we nu kijken naar software en ICT-dienstverlening, dan hebben we het tegenovergestelde laten gebeuren: de markt is een gesloten ecosysteem. Onderdelen zijn niet makkelijk te vervangen, het beheer is ondoorzichtig, we hebben geen inzicht in de werking van het product en we zijn afhankelijk van de grillen van een leverancier.

Open source stimuleren

Zodra we in het domein van de reguliere eindgebruiker komen, zijn het de gesloten ecosystemen die de markt domineren. Zonder bewuste sturing – zoals het aanleggen van specifieke fietspaden of wegbewijzing – gaat dit niet vanzelf veranderen. Open source is, naast open standaarden, één van de instrumenten om die verandering in beweging te brengen.

Auteur: **Erik Meerburg**,
zelfstandig senior projectleider geo-informatie

Er is iets waar we het over moeten hebben. Iets wat we in discussies vaak uit de weg gaan. Omdat het niet past in ons beeld van ‘open source is gratis’. Of omdat we denken dat open source altijd maatwerk is. Laten we the elephant in the room benoemen: opensourcesoftware kun je ook kopen.

inbegrepen wat je ook voor andere zakelijke software zou krijgen. Behalve het gebruiksrecht, want dat heb je natuurlijk al.

Ga niet doe-het-zelven!

Maar dan kun je die oplossingen toch net zo goed downloaden en aan je eigen ICT-dienst overdragen? Ja, dat kan ook. Maar wat weten jouw ICT'ers van dat specifieke stukje software? Kun je bij ze terecht met gebruikersvragen? En: hoe proactief

Weet mijn leverancier dan alles? Spoiler alert: nee

Er is ook altijd de community: je kán dingen regelen met je leverancier of ondersteuner, maar je kan het ook aan de community vragen. Sterker nog, dat doet de leverancier vaak ook (als het een goede is). Vele handen maken licht werk, zoals het spreekwoord zegt.

Wat nu te doen?

Is er een specifieke taak of probleem

Open source als kant-en-klaar product

Open software kopen?!

Nou ja, kopen... je neemt het af bij een leverancier. Dat zit zo: zakelijke software inkopen houdt meestal niet op bij het aanschaffen van een licentie. Je verwacht onderhoud op de software, *bugfixes*, *security patches* en misschien ook een installatiedienst. En je wilt support, bijvoorbeeld in de vorm van een helpdesk, of een training.

Kant-en-klaar open software

Voor allerlei processen bij overheden en bedrijven zijn software-oplossingen beschikbaar. Daar zitten vaak ook heel goede opensource-oplossingen bij. Zijn die te koop? Nee dus, maar je kunt ze wel afnemen. Met alles

is je ICT-dienst met het uitrollen van *security patches*? Niet alle ICT-diensten van overheden werken even goed, heb ik in de wandelgangen wel eens gehoord.

Wat is mijn voordeel eigenlijk?

Kortom, redenen te over om ook opensourcesoftware tóch via een leverancier af te nemen. Maar wat is dan het grote verschil met *proprietary* (closed!) software? Hier raken we de kern van de zaak. Omdat er meer partijen zijn die aan de onderliggende code kunnen sleutelen, is het veel makkelijker om fouten op te lossen of functionaliteiten toe te voegen. Ideaal als je net die paar kleine dingetjes mist.

in de organisatie waar al software voor bestaat, die misschien ook al open source is? Afhankelijk van de kwaliteit van je ICT-organisatie kun je het zelf in beheer nemen of aan een leverancier overlaten. Want het mooie van open source is: je hoeft het niet allemaal zelf te doen... maar het mag wel!

Vijf lessen voor gemeentes die overgaan op open source

Auteur: **Charlotte Schoonbrood**,
enterprise architect bij de gemeente Sittard-Geleen

In de afgelopen jaren transformeerden wij als Sittard-Geleen naar een gemeente die bij voorkeur met opensourcesoftware werkt. Onder meer om nog makkelijker te kunnen samenwerken met andere overheidsinstanties. Inmiddels hebben we een hoop geleerd. Overweeg je als gemeente ook de overstap maken? Doen! De voordelen maken het meer dan de moeite waard. Zeker als je onze geleerde lessen in acht neemt.

Les 1. Begin met een marktverkenning vanuit eigen behoeften

Maak eerst een grondige analyse van de eigen behoeften en problemen. Laat je niet leiden door de nieuwste trends en functies om te beoordelen welke opensourcesoftware geschikt is. Redeneer samen met het team vanuit de probleemstelling naar de benodigde kernfunctionaliteiten. Is de opensourcesoftware die jullie nodig hebben er (nog) niet? Bekijk dan met een leverancier wat het kost om een pakket aan te passen of uit te breiden.

Les 2. Let op licentievoorwaarden en een actieve community

Is de software die je wilt aanschaffen wel écht open source? Er zijn veel hybride modellen, zoals freemium-software en opencore-oplossingen. Onderzoek de licentievoorwaarden grondig en kies voor software die volledig open source is en die je kunt doorontwikkelen. Kijk ook of er genoeg activiteit in de community is. Dat zie je bijvoorbeeld aan regelmatige updates van de code op GitHub. Hoe meer activiteit, hoe beter.

Les 3. Besteed niet de inkoop van software aan, maar de diensten daaromheen

Een doorbraak voor de gemeente Sittard-Geleen was de verschuiving in ons denken over het aanbestedingsbeleid. Aan

het gebruik van de broncode van opensourcesoftware zijn geen kosten verbonden, maar je moet wel diensten inkopen voor ondersteuning, onderhoud en doorontwikkeling. Alleen die diensten hoef je aan te besteden. Dit zorgt voor onafhankelijkheid en maakt het mogelijk om verschillende marktpartijen in te schakelen voor ondersteuning en verdere ontwikkeling.

Les 4. Onderzoek of je aanbestedingen kunt opsplitsen

Er gelden strenge regels voor het splitsen van overheidsopdrachten. Zorg voor een goed begrip van de regels rondom aanbestedingen over splitsen en clusteren. Het scheiden van verschillende soorten dienstverlening, zoals support en ontwikkeling, verbetert kansen voor kleinere marktpartijen en zorgt voor flexibiliteit, schaalbaarheid en innovatie.

Les 5. Maak concrete afspraken over ondersteuning

Veel gemeentes maken zich zorgen over de kwaliteit van de support bij open source. Dat hoeft niet als je een goede afspraken maakt met een marktpartij door concrete service-level agreements (SLA) op te stellen. Sterker nog: waar bij closedsourcesoftware de nadruk vaak meer op de software ligt, kunnen leveranciers zich bij open software focussen op benodigde support en onderhoud.

Do's en don'ts voor projectleiders

Wel doen

- Bespreek met het hele team en met het management hoe je open source gaat werken, en waarom. Zo weet iedereen wat de bedoeling is.
- Begroot tijd en geld voor documentatie. Niet alleen om de herbruikbaarheid van de software zo makkelijk mogelijk te maken, maar ook voor het onderhoud van de code binnen de eigen organisatie.
- Maak een checklist waar nieuwe broncode voor het publiceren aan moet voldoen.
- Besluit op welk niveau je open source wilt werken, en stel een communitymanager aan als je actief wilt samenwerken.
- Stel een gedragscode op waar bijdragers aan moeten voldoen.
- Software heeft meer aspecten dan alleen de broncode. Bekijk of designs en content ook kunnen worden gepubliceerd en doe dit onder een passende licentie, zoals Creative Commons.
- Denk na over welke kanalen je naast GitHub of GitLab wilt gebruiken voor communicatie met externe geïnteresseerden. Zoals mail, een website, groepschat of forum. Wellicht kun je samenwerken met een andere bestaande community.
- Maak bewuste keuzes voor software, en gebruik waar mogelijk opensource-alternatieven. Denk aan Mastodon in plaats van (of naast) X, en andere ondersteunende tooling.

Niet doen

- Opensourcwerken is niet alleen iets van het development-team. Zorg dus dat je niet alleen de developers betreft, maar ook andere disciplines. Zoals inkoop, de juridische afdeling en de bestuurders.
- Overschat niet wat je in een project kunt waarmaken. Wil je alleen de code beschikbaar maken en is er geen ambitie om feedback te verwerken, of met de community samen te werken? Vermeld dit in de documentatie.
- Publiceer de code niet pas als het project al is afgerond. Juist de ontwikkeling van een project is erg interessant om te volgen voor externe stakeholders. Probeer daarom tussentijds code te publiceren of volledig open te ontwikkelen.
- Maak geen valse beloftes. Software-ontwikkeling verloopt soms onvoorspelbaar of traag. Houd daarom een slag om de arm bij uitspraken over wat er nog wordt ontwikkeld en wanneer.

Do's en don'ts

voor bestuurders

Wel doen

- Wees op de hoogte van de wettelijke kaders, zoals de Wet open overheid en de Wet hergebruik overheidsinformatie. Ook de Cyber Resilience Act en de Interoperable Europe Act zijn van belang.
- Denk na over de waarden en doelstellingen van je organisatie en welke opensourcevoordelen daarbij horen. Op basis van de visie van een organisatie kun je kiezen voor een andere invulling van opensourcewerken, bijvoorbeeld een ander niveau.
- Maak iemand verantwoordelijk voor beleid, kaderstelling en coördinatie van het opensourcewerken binnen de organisatie. Bijvoorbeeld een OSPO (Open Source Program Officer).
- Zorg voor voldoende scholing van het personeel. Onbekendheid houdt medewerkers nu vaak tegen. Daar ligt een taak voor CIO's en technisch managers binnen de overheid.
- Begint je organisatie net met opensourcewerken? Doe het dan geleidelijk, project voor project. Dat is veel minder spannend en werkt net zo goed.
- Zoek de samenwerking op met organisaties die dezelfde software nodig hebben. Samen delen en maken zorgt voor betere kwaliteit, meer veiligheid en meer functies voor de software.
- Ontwikkel beleid dat gesloten technologie bij aanbestedingen ontmoedigt. Vaak moedigen we elkaar aan om open source te gaan werken, maar het is net zo belangrijk om niet open werken te ontmoedigen.

Niet doen

- Wacht niet af, want de wettelijke inspanningsverplichting is er al. Door open source te ontwikkelen kun je straks omvangrijke kosten voor zijn, bijvoorbeeld door een Woo-verzoek.
- Wees niet bang om fouten te maken. Transparantie leidt ertoe dat bepaalde kwetsbaarheden worden ontdekt in de broncode; dit is juist één van de voordelen van opensourcewerken. Uiteindelijk wordt de broncode hier veiliger van.
- Loop niet achter de feiten aan. Opensourcewerken vraagt om kleine wijzigingen in alle stadia van het inkoop- en ontwikkelproces. Dat betekent dat je open source al vroeg moet benoemen, zodat je het bijvoorbeeld in de aankoopdocumentatie kan vastleggen. Zet je open source alleen als pre in een aanbesteding, dan loop je het risico dat dit niet leidt tot een aantrekkelijk aanbod van opensourcepartijen.
- Vergelijk gratis opensourcesoftware zonder dienstverleningspakket niet met closed software mét dienstverleningspakket. Dat is appels met peren vergelijken en leidt tot een onjuiste business case.
- Je code gesloten houden is geen goede beveiligingsmaatregel. Ook bij closed software is het mogelijk om aan de code te komen; het belangrijkste is dat er geen misbruik van wordt gemaakt.

Do's en don'ts

voor inkopers

Wel doen

- Begin met een gedegen marktverkenning en overweeg opensourcesoftware als volwaardig alternatief voor commerciële pakketten. De documenten 'Publieke software open tenzij' van de Kafkabrigade en 'Publieke waarden en rechten bij aanbesteden van ICT: handreiking aanbesteden van open source software II' van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) helpen daarbij.
- Let op de licentievoorwaarden. Niet alles met het label 'open source' is daadwerkelijk open source. Er zijn veel hybride modellen, zoals freemium-software en open core-oplossingen, waarbij bepaalde functionaliteiten achter een commerciële licentie schuilgaan. Kies voor een licentie die bij het ambitieniveau van je organisatie past.
- Splits software en diensten. De aanbestedingswetgeving is niet van toepassing op het verkrijgen van gratis software, waardoor je alleen bijbehorende diensten hoeft aan te besteden. Dit voorkomt ook ongemotiveerd clusteren.
- Sluit concrete service-level agreements (SLA) af met de leverancier. Bij het inkopen van opensourcesoftware ligt de focus op hoogwaardige support en onderhoudsdiensten. Heldere afspraken leiden tot betere dienstverlening.
- Stel bij een aanbesteding ook criteria op over cultuur en een samenwerkingsmindset, zodat je inschrijvende partijen hierop kunt beoordelen. Inspiratie kun je vinden in de Standaard voor Publieke Code.
- Vraag of de leverancier maatwerkfunctionaliteiten vanaf het begin open source ontwikkelt of na afloop zelf publiceert. Zo voorkom je dat de verantwoordelijkheid bij de inkopende organisatie wordt gelegd.

Niet doen

- Regelgeving over het opsplitsen van aanbestedingen kan ertoe leiden dat IT-opdrachten worden samengevoegd. Hierdoor kunnen alleen grote partijen reageren op de aanbesteding. Bovendien is zonder motivatie aanbestedingen samenvoegen ook niet de bedoeling. Laat je dus niet verleiden om alles zomaar te clusteren.
- Het kan lastig zijn om van leverancier te wisselen door hoge transitiekosten (een vendor lock-in). Laat je hier niet door tegenhouden: op de langere termijn leidt open source meestal tot een gunstigere business case.
- Laat je niet tegenhouden als bepaalde software nog niet kant-en-klaar open source beschikbaar is. Onderzoek de mogelijkheden om software inhouse of door een externe marktpartij door te laten ontwikkelen.
- De tekst 'Bij gelijke geschiktheid heeft open source de voorkeur' is niet genoeg om opensourcesoftware werkelijk de voorkeur te geven in een inkooptraject. Wees hier dus alert op en gebruik liever teksten waarmee eerder succesvol open source is ingekocht.
- Vergeet niet bij een maatwerk-aanbesteding eisen te stellen aan de herbruikbaarheid en documentatie van de broncode. Zijn die eisen er niet, dan loop je de kans dat andere leveranciers niet willen doorontwikkelen. In dat geval ben je toch afhankelijk van een leverancier (vendor lock-in).

Do's en don'ts

voor OSPO's (Open Source Program Officers)

Wel doen

- Meld je aan voor OSPO-NL. Deze community organiseert maandelijkse sessies en heeft verschillende werkgroepen om best practices uit te wisselen tussen organisaties.
- Haak aan bij de TODO Group: de wereldwijde community voor OSPO's.
- Lees je in over de verschillende rollen die een OSPO heeft, zoals Open Source Enabler, Open Source Counselor en Open Source Advocate. Bepaal wat de match is tussen jouw skills en de huidige behoeftes van de organisatie.
- Gebruik (opensource)tools om veiligheidsrisico's voor de organisatie te beperken. Zo kun je via dashboards bijhouden wat de huidige risico's zijn en welke je wanneer wilt beperken.
- Maak jezelf bekend als OSPO binnen de organisatie, zodat mensen met vragen over opensourceterken je weten te vinden. Richt bijvoorbeeld een speciale mailbox in.
- Stel een opensourcebeleid op dat je afstemt met het management. Maak hierbij gebruik van de kennis van andere OSPO's.
- Gebruik communicatiemiddelen die zijn ontwikkeld door andere organisaties en bijvoorbeeld zijn gedeeld via het platform Opensourceterken.

Niet doen

- Je hoeft geen opensource-evangelist te zijn om effectief te zijn in je rol. Wees ook een realist: kijk waar jouw organisatie kan profiteren van open source. Open source is een middel om voordelen te behalen, geen doel op zich.
- Verandering kost tijd. Steek niet te veel energie in zaken die niet vanzelf gaan, en focus op de dingen die wel stromen. Is je organisatie nog niet toe aan opensourceterken? Richt je eerst op lichte maatregelen, zoals inzicht in de componenten van software (SBOM).
- Je organisatie hoeft niet volledig open source te werken om een goede OSPO-rol in te vullen. Leg de lat niet te hoog en erken dat voor veel organisaties kleine stappen ook grote veranderingen zijn.

Do's en don'ts

voor IT-bedrijven

Wel doen

- Denk na over de waarden en doelstellingen van je bedrijf en welke opensourcevoordelen daarbij horen. Op basis van de visie van je bedrijf kun je kiezen hoe je open source gaat werken, bijvoorbeeld op welk niveau en met wat voor licenties.
- Stel een helder opensourcebeleid op voor je bedrijf en bespreek dit met alle medewerkers. Zo staan alle neuzen dezelfde kant op.
- Maak een checklist waar nieuwe broncode aan moet voldoen, voordat deze wordt gepubliceerd.
- Vermeld duidelijk in je communicatie dat je open source werkt. Dit is een pre voor organisaties die aan het landelijke 'Open, tenzij'-beleid moeten voldoen.
- Breng verschillende klanten samen in een community, bijvoorbeeld met events of een forum. De community kan ook werken als marketingkanaal voor potentiële klanten.
- Maak zelf ook een bewuste keuze voor software, en gebruik waar mogelijk opensource-alternatieven. Denk aan Mastodon in plaats van (of naast) X, en andere ondersteunende tooling.
- De overheid heeft zichzelf veel waardegedreven plichten opgelegd. Denk aan duurzaamheid, social return, transparantie, hergebruik en inclusiviteit. Hoe beter je al die aspecten kunt bedienen, hoe interessanter je bent voor overheden.

Niet doen

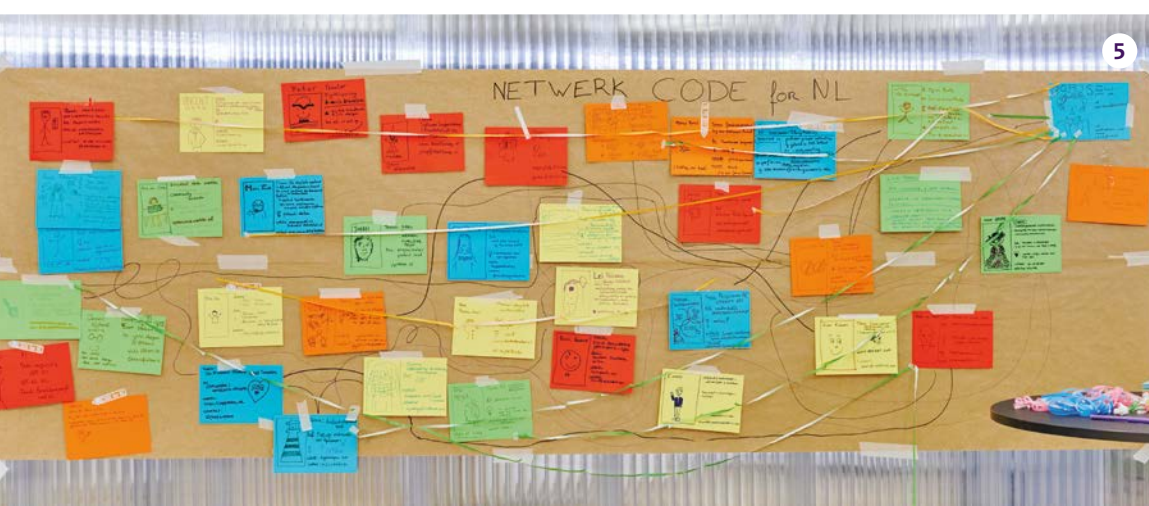
- Wees niet vaag over de keuzes die je als bedrijf hebt gemaakt, en de voorwaarden die je stelt. Uiteraard is niet alles gratis, daar kun je duidelijk over zijn.
- Verwacht niet dat je meteen een succesvolle community hebt. Als je een eigen opensourcebedrijf begint, zul je eerst een plek in de opensource-community moeten veroveren. Bezoek conferenties en treed naar buiten. Dat kan ook via kanalen als Opensourceterken.
- Kijk niet naar wat er allemaal niet kan, maar denk in mogelijkheden. Dat heeft positieve impact op zowel medewerkers als op de omzet.
- Je hoeft het opensourceterken voor jouw bedrijf niet in je eentje vorm te geven. Zoek ook hierin de opensourcecommunity op en vraag klanten naar hun wensen.

1

2

5

3

4

6

8

1, 2 en 4. Partijen zoals MinBZK en Provincie Zuid-Holland brainstormen over opensource participatietool Polis, september 2024
 3. Governance Game helpt bij het inrichten van een opensourceprojecten
 5 en 8. OSPO's (Open Source Program Officers) MinBZK en Alliander verbinden netwerk Code4NL, Unconference, november 2024
 6. Deelnemers van de Code4NL Unconference met elkaar aan de slag
 7. Deelnemers van FOSS4G, september 2024

Fabels en feiten over open source

Fabels

Feiten

Open source is **onveilig**

Beveiligingsproblemen worden sneller gevonden en opgelost in open software. Dit komt doordat iedereen de software kan inzien en fouten kan ontdekken.

Systemen die **persoonsgegevens verwerken** kunnen niet open source zijn

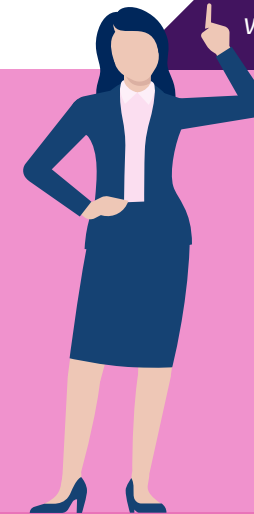
Je kunt sommige onderdelen openbaar maken, en andere gesloten houden. Zo kun je de broncode delen, en persoonsgegevens niet.

Software die je **openbaar** maakt moet perfect zijn

Je kunt software publiceren terwijl je die nog aan het ontwikkelen bent. Zo profiteer je meteen van verbetersuggesties.

Open source is alleen voor **programmeurs**

Je kunt in opensourcesystemen ook feedback geven op zaken als tekst en ontwerp. Hierdoor kunnen mensen uit verschillende expertises werken met open source.

Voordelen van open source

Open source zorgt voor...

Transparantie en vertrouwen
Omdat iedereen kan zien hoe software werkt en in elkaar zit

Samenwerking en innovatie
Omdat overheidsinstellingen, ondernemers en inwoners samen aan software werken en van elkaar leren

Veiligheid en betrouwbaarheid
Omdat iedereen fouten en risico's kan ontdekken en onderzoeken

Efficiëntie en onafhankelijkheid
Omdat organisaties elkaars software kunnen gebruiken en niet afhankelijk zijn van een leverancier

1

2

1. Frank Verschoor, bestuurslid Code4NL, presenteert het programma tijdens Unconference, november 2024
2. Ana Maria Dima van CommitGlobal vertelt hoe zij humanitaire organisaties helpen, Unconference 2024
3. Eva van Sloten en Johan Groenen presenteren nieuwe Standaard voor Publieke Code
4 en 5. Workshops tijdens Unconference 2024
6. Groepsfoto deelnemers FOSS4G BE+NL 2024, event over geografische opensourcesoftware
7. Sicco van Sas van Open State Foundation over transparant werken, Unconference 2024

3

4

5

6

7

Ook bijdragen aan de community?

Opensourcowerken.nl is dé community voor Nederlandse opensourceprojecten. Hier kun je vragen stellen, meediscussiëren, kennis delen en jouw opensourceproject in de spotlights zetten. Samen maken we de digitale wereld veiliger, efficiënter en transparanter.

Ga direct naar
opensourcowerken.nl

Aan deze editie werkten onder anderen mee

Ron Augustus	Cara Koesoemo Joedo
Hans Booms	Charlotte Keuning
Ferry Brasz	Oscar Koeroo
Jacco Brouwer	Bob van Luijt
Thieu Caris	Erik Meerburg
Ana Maria Dima	Pim Nieuwenburg
Nathan Ducastel	Melanie Rieback
Vera Duivendoorn	Léon Roeleveld
Karim El Assal	Charlotte Schoonbrood
Chiel Epskamp	Eva van Sloten
Bryan Furtado	Charlotte Snel
Johan Groenen	Josje Spinhoven
Dirk-Willem van Gulik	Koos Steenbergen
Maurice Hendriks	Edith Swinkels
Tom Hoven	Isabel Verschelling
Boris van Hoytema	Manfred Zielinski
Erik Jansen	

De blogs en het interview met Melanie Rieback zijn ingekort voor dit magazine. De oorspronkelijke en volledige artikelen vind je op opensourcowerken.nl.

De Standard for Public Code – ofwel de Standaard voor Publieke Code – is er nu ook in het Nederlands. Het document is een leidraad voor opensourcowerken in publieke organisaties. Je vindt er criteria en adviezen om software en bijbehorend beleid te ontwikkelen en onderhouden.

De Standaard beschrijft de volgende criteria:

1. Programmeer in het openbaar	9. Documenteer de code
2. Bundel beleid en broncode	10. Gebruik eenvoudig Engels
3. Maak de codebase herbruikbaar	11. Gebruik open standaarden
4. Verwelkom bijdragers	12. Test regelmatig op conflicten
5. Maak bijdragen gemakkelijk	13. Publiceer met een open licentie
6. Houd versiebeheer bij	14. Maak de codebase vindbaar
7. Vereis inspectie van bijdragen	15. Gebruik een coherente stijl
8. Documenteer de doelstellingen	16. Beschrijf de volwassenheid

Nederlandse vertaling

Standaard voor Publieke Code

Wat publieke code is en hoe je dit gebruikt als:

- B** Beleidsmaker in de publieke sector
- M** Manager
- O** Ontwikkelaar of ontwerper

Opensourcowerken </CODE for NL

Developer Overheid

Versie 0.8.0-nl-0.1.1
<https://www.standaardvoorpubliekecode.nl>

